„Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien."

> Jezus zeide tot hem: Ben ik zoo langen tijd met ulieden, en heb gij mij niet gekend, Philippus? Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien; en hoe zegt gij: Toon ons den Vader? Joh. 14: 9:

Meer dan eens vloeiden van Jezus lippen uitdrukkingen, verklaringen, woorden, die u nog bij 't lezen huiveren doen, en doen terugdeinzen, . . . *tenzij ge Hem aanbidt.*

Zóó, wanneer Jezus tot u en tot een ieder zegt: „Wie zijn vader of zijn moeder liefheeft boven mij, is mijns niet waardig".

Denk u dat iemand in onze dagen op een vergadering, op een meeting zoo iets uit dorst roepen, elk hoorder zou immers aan waanzin denken. Of erger nog, als iemand uw woonvertrek binnentrad, en aldus uw kind in uw bijzijn toesprak, zou het u niet bedacht doen zijn op het zekerst middel om dien bederver van uw kind voortaan van uw kind af te houden?

Toch sprak Jezus aldus; en ge prent het zelf uw kind in, dat het zoo waar is, en zoo zijn moet, . . . *omdat ge Hem aanbidt.*

En juist zoo staat het met wat Jezus Filippus antwoordde: „Wie mij gezien heeft, *die* heeft den Vader gezien."

Hier dezelfde stuiting.

Wie zoo sprak, zoudt ge pogen onschadelijk te maken door hem onder de waanzinnigen weg te leiden.... tenzij ge zelf God in hem eerdet en aanbadt.

Keuze blijft ook hier niet.

Tegen een schepsel, met zulk een Godtergende pretentie optredend, zou de publieke opinie onder elk nog niet aan alle religie afgestorven volk, om maatregelen tot afweer vragen. Maar dan ook omgekeerd, uw hart geeft een echo, een Amen op dit aangrijpend zeggen van Jezus... *omdat gij zelf Hem aanbidt.*

Daar hangt het dus aan.

Het Sanhedrin, de gillende Jood op 't gerechtsplein te Jerusalem, handelden op hun standpunt logisch, toen ze in Jezus een Godslasteraar zagen en Hem uitwierpen, *zoolang ze zelven Hem niet aanbaden.*

Zoolang hun oog voor Jezus goddelijke majesteit gesloten bleef, konden ze niet anders. En hun fout, hun zonde, hun doodelijke schuld, was niet dat ze Jezus uitwierpen, maar dit dat ze God niet in hem zagen. D. w. z. dat ze wel den mond over God vol hadden, maar toen God in Jezus voor hen trad, God niet kenden, en loochenden dat het God was.

En zoo is het nog.

In tijden als het godsdienstig waarnemingsvermogen verhelderd wordt, zien weer duizenden God in Jezus, die het vroeger niet ontwaarden. En omgekeerd, in tijden als de onze, nu het godsdienstig waarnemingsvermogen beperkt en verzwakt is, sterft de massa aan dat geloof af, en paait zich met van Jezus andere eeretitels te geven, als daar zijn: de ideaal-mensch, het toonbeeld van echte vroomheid, de held des geloofs, de martelaar voor een heilige zaak. Altemaal woorden en nog maals woorden om de conscientie te sussen, en toch maar te ontwijken dat eenig ware waartoe het komen moet, dat ze met Thomas neerknielen en in heilige bewondering uitroepen: *Mijn Heere en mijn God.*

Voltaire viel in de razernij der vermetelheid, toen het *l'infâme* uit zijn roekelooze pen vloeide. En toch, Voltaire was kloeker geest dan die halve geesten, en in den wortel der zaak staan die halven, waar Voltaire stond.

Ook zij gelooven niet, dat wie Jezus zag, God zag. Alleen maar, ze wagen het niet uit te spreken, hoe dan te oordeelen over Jezus, die dit toch zóó zeggen dorst.

Dat zien van God in Jezus is de hoogste daad waartoe 's menschen geest komen kan.

Velen nemen dit zoo aan als kind, denken er niet veel over na als ze ouder worden, en laten voorts die overtuiging, onverwerkt en zonder aanpassing aan hun later ontwikkeld bewustzijn, in dat bewustzijn als iets vreemdsoortigs rusten.

Te hard moogt ge hierover niet oordeelen. Velen kunnen niet verder komen. Hun hand grijpt niet verder. En het kinderlijk geloof kan ook aan zulk een onvoltooide overtuiging een zedelijke kracht ontleenen, die hooge waardij bezit.

Maar de welgelukzaligen die tot warmer, inniger vroomheid worden ingeleid, kunnen daarin niet rusten. Zij zinnen, zij peinzen, zij ondergaan gewaarwordingen en zielservaringen, die hen dieper in het mysterie doen indringen, dan het zonder die zielsbezigheid, enkel door begripsontleding, ooit gelukt.

Het *zien* is voor hen nog iets anders dan het zien met het zinlijk oog. Zelfs is dat zien met het zinlijk oog niet het rijkste, niet het klaarste, niet het voltooide *zien*.

God zag eer wij zagen, zonder het oog der zinnen. Zuiver geestelijk en onmiddellijk.

Toen nu God ook dat *zien* aan den mensch toebedeelde, en toebedeelde in de schepping naar zijn eigen beeld, kon het niet anders of dat *zien* moest ook in den mensch oorspronkelijk een geestelijk, innerlijk onmiddellijk zien zijn. En alleen omdat God den mensch óók met een lichaam bekleedde en deswege in een zinnelijke wereld plaatste, formeerde Hij hem den oogappel om die wereld te zien.

Doch ook daarvoor alleen. Voor niets anders. En dientengevolge kon dit zinlijk oog voor geen ander *zien*, dan voor het bezien van die *zienlijke* wereld dienst doen. Voor die andere, diepere, veel rijkere, veel meer omvattende wereld, die niet zienlijk is, kon daarentegen dat oog in zijn lichaam hem niets baten. Daarvoor ontving hij een ander oog, het oog in zijn ziel, waarvoor het oog in zijn lichaam slechts hulpdienst deed als ondergeschikt instrument.

Twee *werelden* alzoo: de geestelijke wereld en de zinlijke wereld, en in verband hiermede tweeërlei *oog*: het oog in de ziel en het oog in het lichaam. En dienvolgens tweeërlei *zien*, het zien onmiddellijk in den geest, en het *zien* middellijk door uw oogappel. Een zien van *binnen*, en een zien naar *buiten*.

Een denkbeeldig zien, waarvan we nog steeds zoo klaar besef hebben, dat niets gewoner is dan het zeggen: „*Ziet* ge nu wel dat ik gelijk heb", waarbij het zien slaat op iets dat gezegd, beredeneerd, uitgelegd, en niet op iets dat getoond is aan het zinlijk oog.

In Jezus *den Vader* te zien was uiteraard geen primitieve daad van het *zinlijk* oog. God is een geest. Wie in Jezus *den Vader* zou zien, moest derhalve in Jezus dien Geest zien die God is.

In zooverre kan er uit dien hoofde hier niet anders dan van een *geestelijk* zien met het oog *der ziel* sprake zijn.

Eerst ontwaart ge dan in Jezus iets geestelijks, gelijk in andere heilige personen. Bij verder ingluren in zijn verborgen wezen, ontwaart ge dat dit geestelijke in Jezus hooger staat dan in iemand anders, en in hem klaarder, voller, rijker is.

Doch ook dit verklaart u Jezus nog niet.

Hooger, rijker, voller geestelijkheid dan in anderen en in de besten, zegt u nog niet genoeg. Er ontsluit zich in Jezus nog een onpeilbaarder diepte, zoodat ge ten leste bekennen moet, dat in Jezus het geestelijke leeft en schittert, rijker dan uw besef en uw begrip het u als mogelijk stelden.

Zoo gaat het in Jezus over het mogelijk geachte heen, boven het denkbare uit, en aldus glijdt uw geestelijke waarneming bij Jezus vanzelf in het oneindige over. Ge onderscheidt niet meer. Het is op den achtergrond van zijn wezen het eeuwig volkomene dat u tegenschittert. En nu verschuift het alles voor uw zielsblik. Ge zijt uit het eindige ongemerkt in het oneindige overgegaan, en aldus voelt, aldus tast ge, dat het God zelf is, dien ge ontwaart, ontwaart door Jezus heen en in Jezus, en ge knielt neder, en ge aanbidt.

Toch is deze uw gewaarwording daarom niet los van wat uw zinlijk oog ziet in het *vleeschgeworden* Woord.

Ge scheidt, om alzoo in Jezus in te dringen, niet zijn geest af van zijn persoonlijke verschijning. Ge denkt u het lichaam niet weg om tot de ziel door te dringen, maar ge neemt Jezus gelijk hij was, sprak, optrad en werkte.

Het is één verschijning, één geheel, één mysterie dat voor u staat.

En gelijk reeds onder ordinaire menschen soms een oogenblik komt, dat ze beginnen door te stralen, en op hun gelaat, in hun oog, om hun lippen, in hun woord, in hun optreden, in hun daad hun ziel laten doorschijnen, zoodat ge door de uitwendige gestalte heen ziet in het innerlijke, — zoo was het nog veel sterker bij Jezus en bij Jezus altijd.

Zijn verschijning moet overweldigend zijn geweest. De indruk dien hij maakte, moet hebben verrast. En als ge u indenkt, wat ziel er in dat heilig oog lag, wat uitdrukking er in die gelaatstrekken uitkwam, en wat zieletoon in zijn woord weerklonk, dan voelt ge terstond, hoe de lichamelijke verschijning bij Jezus geen hinder was om tot het Goddelijke in hem door te dringen, maar veeleer voertuig om het te naderen. Het was of door Jezus God-zelf in de zichtbare wereld uitkwam, al wie hem zag uitnoodigend en verlokkend, om God in hem te bewonderen en te aanbidden.

Ware, toen Jezus op aarde verscheen, de mensch nog als vóór den val in het paradijs geweest, ieder mensch zou in Jezus terstond ten volle God gezien hebben.

Nu met het verduisterd zielsoog van den zondigen mensch kon dit niet; het was onmogelijk. God was daar in Jezus, maar de wereld kon het niet zien. Er lag een blinddoek op het oog van de ziel. En eerst als God-zelf den mensch die blinddoek van het zielsoog lichtte, zag die mensch God in Jezus.

Dat oog in de ziel is in de ziel niet een apart iets. Veeleer is dat oog de saamvatting van alle vermogens in de ziel die dienen om te ontwaren, bewust te worden, te ontdekken en te genieten. Dat geestelijk zien is een voelen, een ontwaren, een gewaarworden met alle krachten die in de ziel sluimeren. Het is een wakker worden van heel de menschelijke natuur in ons, die naar het beeld van God geschapen, op haar oorspronkelijk beeld teruggaat, den samenhang tusschen beeld en oorspronkelijk, en tusschen beeld en afdruksel klaar opvangt, afdrukt in het eigen zelfbesef, en alzoo God kent met een innerlijk kennen

Zoo nu heeft alleen de menschelijke natuur in Jezus God ten volle gegrepen en gekend. In een iegelijk onzer is niet *de* menschelijke natuur, maar die natuur in één variatie, in één bijzonderen, bepaalden vorm. In Jezus was daarentegen die menschelijke natuur zelve belichaamd. Daarom heette hij *de Zoon des menschen*. En vandaar dat Jezus niet alleen God *was*, maar ook als mensch alleen onder allen den Vader geheel greep en begreep.

„Niemand *kent* den Vader dan de Zoon, en wien het de Zoon *wil openbaren*."

Ge kunt dus niet op uzelf staande, en aan uzelven overgelaten, met uw innerlijk zielsbesef God *grijpen*, en met het oog van uw ziel God *zien*. Dat kon en kan wel Jezus, maar gij niet. En voor u wordt de weg hiertoe dan alleen ontsloten, als gij tot Jezus gaat, in Jezus' gemeenschap wordt opgenomen, zoodat gij levend lid wordt van dit mystieke lichaam waarvan Jezus het Hoofd is. En dan ja *ziet* ook gij niet alleen God in Jezus, maar komt God ook in u woning maken door den Heiligen Geest.

Want juist dat *inwonen* van God in uw ziel, dát is voor u de ontsluiting van het Goddelijk mysterie aan uw eigen verborgen *ik* in uw heimelijk binnenste.

Filippus, ben ik zoolang met u, en zegt gij nu nog: Toon mij den Vader!

Die mij gezien heeft die *heeft* den Vader gezien, in mij en door mij, uw Heiland!

Amsterdam, 15 Mei 1903.

Goddelijke eer.

Onze Roomsche polemici zijn er als de kippen bij, zoodra een graantje antipapisme te ontdekken valt.

Zoo de heer B., die ons de volgende vraag voorlegt naar aanleiding van een artikel over het gewaande „Afgodsbeeld", dat de Vrije Universiteit er op na zou houden:

Zeer geachte Redactie!

Naar aanleiding van hetgeen ik lees in uw No. van 3 Mei, onder het opschrift Afgodsbeeld, verzoek ik u beleefd doch dringend, mij te willen mededeelen, waar of wanneer ooit door iemand ter wereld aan een Mariabeeld of crucifix goddelijke eer werd bewezen.

Met de meeste achting,

Uw dw.
B.

Utrecht, 1 Mei 1903.

De heer B., houde ons ten goede, dat wij op deze polemiek niet ingaan.

Vooreerst niet, omdat de vraag onjuist is gesteld.

Door ons was alleen gezegd, dat onze Gereformeerde vaderen zulk een afkeer hadden van beeldenvereering, dat zij zich liever dood lieten martelen dan Goddelijke eere aan een crucifix te bewijzen.

Natuurlijk was dit gezegd van *uit hun standpunt*. En dat onze Gereformeerde vaderen de eer, die de Roomsche Kerk van hen eischte voor het beeld van Maria of het crucifix, weigerden, omdat zij daarin een afgoderij zagen, zal zelfs de heer B. niet ontkennen,

En ten tweede niet, omdat de heer B. hier vraagt naar den bekenden weg.

Wij weten uitnemend goed, dat de Roomsche dogmatici onderscheid maken tusschen *doulia* en *latreia* en daarmede trachten te ontkomen aan de klem van het tweede gebod. De eer aan de beelden bewezen is volgens de Roomsche Kerk geen Goddelijke eer en geldt niet het beeld, maar den persoon dien het beeld voorstelt.

De Gereformeerden hebben hierop echter steeds geantwoord: 1°. dat deze schoolsche onderscheiding in de Schrift geen grond vindt; 2°. dat ze voor de practijk niets baat; 3°. dat op dezelfde wijze de heidensche afgoderij en de vereering der kalveren bij Israël kan worden goedgepraat.

Feit is, dat de Roomsche knielt voor Mariabeeld en crucifix en deze eer aan geen beeld en aan geen schepsel mag bewezen worden.

Gij zult den Heere Uwen God aanbidden, Hem alleen, blijft het onwankelbare woord van Christus, waarop heel deze Roomsche practijk schipbreuk lijdt.

Een bezoek aan het zendingshospitaal te Jogja.

De heer H. van Kol, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, heeft in het vorige jaar, van Februari tot Augustus, eene groote reis gedaan door onze Oost-Indische bezittingen, waarbij hij zich als „eenig doel" had gesteld: „eene studie van de economische toestanden, een onderzoek naar de leemten en de goede hoedanigheden van ons bestuur, kennismaking met de plaatselijke behoeften," aldus „aanvullende het gedurende zijn 16 jarig verblijf op Java geleerde." En thans heeft hij de resultaten van die studiereis, in den vorm van „reisschetsen," in het licht gegeven, in een boekdeel van 826 blz. groot-octavo-formaat, onder den titel: „Uit onze Kolonien."

In dit veelomvattende werk is ook een hoofdstuk (blz. 780—789), dat tot opschrift heeft: „Het Petronella-Hospitaal te Djokdja," en dat door zijn inhoud van genoegzaam belang is, om het, althans in hoofdzaak, hier over te nemen. Het is alleszins geschikt om dat hospitaal ook in onze kerken des te beter te doen kennen; ook in zijne beteekenis voor het werk der Christelijke zending.

Niet alsof het in onze kerken nog weinig bekend zou zijn. Maar wat men er van weet, is meest afkomstig van voorstanders, vrienden en geestverwanten; en al heeft men nu ook geen reden, dezulken te verdenken van een al te groot optimisme, het kan toch goed zijn, ook eens te hooren, wat er van die stichting gezegd wordt, wanneer een geheel anders denkende haar beschrijft en beoordeelt; vooral wanneer dit een man is, die met Indische toestanden goed bekend is, die slechts resultaten mededeelt van zijn eigen persoonlijk onderzoek, en die plechtig verklaart, dat hij bij al zijne onderzoekingen „eerlijk getracht heeft de waarheid te vinden" (blz. 1).

Reeds het feit, dat de schrijver in deze zeer uitgebreide sociale studie niet slechts van ons Zendingshospitaal gewag maakt, maar zelfs een tiental bladzijden daaraan heeft toegewijd, is op zich zelf een getuigenis: een getuigenis voor de plaats die het inneemt in de schatting der Indische wereld. In het veelomvattende reisprogram, dat de heer Van Kol in een betrekkelijk zeer korten tijd, niet meer dan zes maanden, wilde afwerken, was een bezoek aan dat hospitaal toch ook opgenomen; en hij had er zelfs veel voor over, dit niet achterwege te laten. Hij schrijft te dien aanzien (blz. 780):

> Langs een groot Chineesch kamp, den drukken passar van Magelang, en door een groote rijstvlakte, leidde 6 Augustus [1902] mijn weg over de westelijke uitloopers van den Merapi naar Djokdja. Zoo zielsgaarne was ik te Moentilan uitgestapt, om na een kort ritje de heerlijkheden van den Boro Boeddhoer en den tempel Mendoet te bewonderen. Reeds was het vele jaren geleden, sedert ik een langdurig bezoek bracht aan dien Tempelberg, dat pronkjuweel van Boeddhistische bouwkunst. . . . .
>
> . . . . Thans zou ik zijn hooge kunstwaarde beter begrijpen; door leven en levensstrijd gelouterd, zou ik beter het Boeddhistisch ideaal van rust en vrede verstaan. Het was een der voornaamste punten van mijn reisplan, ik had uitvoerige voorbereidende studiën gemaakt, doch . . . . „es war' zu schön gewesen, es hat nicht sollen sein." De plicht riep mij elders; ik had mijn tijd verbruikt voor de studie der ellende, voor kunstgenot was er geen plaats meer over in de korte spanne tijds, mij gegeven. Ik moest voorbij, voorwaarts om alweder lijden te zien, doch ook de liefde, die ze naar krachten tracht te lenigen. . . . .

Maar veel meer nog dan het indirecte getuigenis, dat reeds in die belangstelling kan gehoord worden, is de inhoud zelf van dit hoofdstuk opmerkelijk.

Uit het gansche boek blijkt genoegzaam, dat de schrijver op hetgeen hij zag ook critiek heeft geoefend, en dan, waar hij stof vond tot afkeuring, deze geenszins terughoudt. Zoo b.v., waar hij spreekt over „het civiele hospitaal te Bandoeng" (blz. 576—579), welk hoofdstuk eene doorloopende reeks is van zeer ernstige klachten over „dit gebrekkige hospitaal, een schande voor een beschaafde stad." En nu maakt hij op het hospitaal te Jogja zelfs geen enkele aanmerking, maar heeft hij er letterlijk niets dan goeds van te zeggen.

Dit beteekent nog te meer, omdat zijn bezoek heeft plaats gehad op een voor dat hospitaal ongunstigen tijd: toen Dr. Scheurer reeds veertien maanden vroeger naar Holland vertrokken was, en Dr. Esser nog in Holland vertoefde; en toen voor het hospitaal in zijn ganschen omvang, alle leiding en verzorging dus reeds langer dan een jaar was beperkt geweest tot den waarnemenden geneesheer Van der Ley (dien de heer Van Kol, wetende dat Dr. Esser benoemd was, bij vergissing voor dezen heeft aangezien), met de twee Hollandsche hoofdverpleegsters.

En voorts is bij dat goed getuigenis wel vooral opmerkelijk, dat de schrijver blijkbaar het meest getroffen is door den Christelijken geest in het hospitaal, door zijn duidelijk uitkomend karakter van Zendingshospitaal; 'tgeen voor ons een bewijs te meer is, dat het inderdaad zijn doel goed in het oog houdt, en er nu reeds krachtig toe medewerkt.

Maar laat nu verder het woord zijn aan den heer Van Kol zelven, die zijn bezoek aldus beschrijft (blz. 782):

> ..... Langs een breeden postweg, door dorpen en over markten, was ik de grens van Djokdja voorbijgereden, en dus in het Rijk van den Sultan aangekomen.
>
> Al dadelijk kreeg ik den indruk, van hier een meer zuiver type van het Javaansche ras te ontmoeten. De Inlander hier is langer dan de Soendanees, minder forsch gebouwd dan de Madoerees; zijn ietwat vooruitstekende lippen en breede jukbeenderen ontnemen echter niets aan het bevallige van het fijn besneden gelaat. Doch hun zachte trekken missen alle bewegelijkheid; er ligt iets geheimzinnigs achter dien gedweeën blik, waaruit men zou lezen lijdelijk berusten, het geduldig dragen sedert eeuwen van het slavenjuk.
>
> Van eenig blijk van volkswelvaart was langs dezen weg geen sprake; langs breede assemlanen stonden armoedige huizen, en door vervallen stadspoorten komt men Djokdjakarta binnen. Zoodra de tijd mij dat toeliet, bezocht ik er de stichting van Dr. Scheurer, het Petronella Hospitaal.
>
> Op een kruispunt, waar de groote wegen naar Solo, Djokdja, Wonoredjo en Magelang elkander snijden, staat een groote witte paal, waarbij men, indien men zooals ik dien 8sten Augustus van de hoofdplaats komt, links om slaat, langs een rij van nette woningen, tot men een vroolijke groep van ietwat Zwitsersch uitziende huizen nadert, het Hospitaal bovengenoemd. Te vergeefs had ik mijn dogcartkoetsier trachten uit te duiden, dat ik de inrichting van Dr. Scheurer wilde bezoeken. Die naam was hem onbekend, doch nauwelijks had ik de bestemming van het hospitaal omschreven, of er kwam een glans in zijn oogen, en hij begreep mij. Het was de „Doctor toeloeng" (hulpdokter), de „Doctor kassian" (medelijdende dokter), dien ik zocht. Geen schooner getuigenis voor die stichting is denkbaar, dan dat van dien Javaanschen koetsier, die wist dat daar hulp werd verleend aan kranken, medelijden gevoeld werd voor en betoond werd aan allen die leden.
>
> Reeds dadelijk zag ik daarvan de bewijzen, nog vóór ik het erf betrad. . . . .

Hier volgen dan eenige beschrijvingen van Javanen, die de kliniek bezochten; waarna het verhaal aldus voortgaat (blz. 784):

> .... Dien dag hadden er 83 van de kliniek gebruik gemaakt, welk aantal soms tot 132 stijgt. De zware zieken worden liefderijk opgenomen, waarbij de mannen van de vrouwen worden gescheiden. Er is plaats voor 100 kranken, doch steeds komt men plaatsen te kort.
>
> Gesticht in 1897, ligt deze ziekeninrichting op een uitstekend gekozen terrein, in het vrije veld en toch niet te ver van de stad, met volop water en in een het gemoed tot rust stemmende omgeving. Op een fraai aangelegd erf, rijk met groen en heesters begroeid, staan enkele langwerpige gebouwen, ingericht voor 20 lijders, alle van een galerij voorzien, om den zieken het verblijf in de open lucht steeds mogelijk te maken. De rechtervleugel is voor de mannen, de linker voor de vrouwen; in het midden staan goed ingerichte bad-, wasch- en andere gelegenheden, gemakkelijk te reinigen. Bij elke zaal behoort een isoleerkamer en een verblijf voor den oppasser of de oppasseres. Verder is er een operatiezaal, een sectie- en doodenkamer, en een goed afgezonderd verblijf voor lijders aan besmettelijke ziekten. Een apotheek en laboratorium ontbreken er evenmin als behoorlijke verblijven voor het Europeesch en het Inlandsch personeel. Alles staat dicht bijeen en is gemakkelijk te bereiken voor ieder die er iets noodig heeft.
>
> De ligging der zieken in de zalen en hun verpleging is uitmuntend. Zij worden goed verzorgd, liggen ruim en luchtig, en genieten er een zekere vrijheid, het beste middel om voor een Javaan het onaangename weg te nemen, dat er voor hem verbonden is aan de verpleging in een hospitaal. Voor de verpleging ook van meer gegoede Javanen is gezorgd, en zelfs Javanen uit den deftigen stand laten zich nu opnemen.
>
> Eer men tot de oprichting overging, moest er zekerheid worden verkregen dat de Sultan van Djokdjakarta zich niet verzetten zou tegen de oprichting van dit hospitaal, in verband met den missionairen dienst; en daarvoor is in het contract van erfpacht, dat men noodig had voor het bouwterrein, gewaakt. Terwijl de Soesoehoenan van Solo weigerde een hospitaal van Christenen toe te laten, gaf de Sultan gretig toestemming, en stelde hij zelfs zijn eigen gesticht te Toengka, bestemd voor hulp aan zwaar gewonden en melaatschen, onder Europeesch toezicht.
>
> De medische dienst wordt aan de minvermogende patiënten gratis verstrekt, en moet tevens dienen om het Evangelie onder de bevolking ingang te doen vinden. Europeanen worden er niet dan bij hooge uitzondering toegelaten. De Regeering geeft een jaarlijksche subsidie van ƒ 6000, en de rest moet bijeenkomen door particuliere bijdragen, die niet altijd even ruim vloeien, zoodat veel goeds ongedaan moet blijven. Te Krakal, bij de warme minerale bronnen aldaar, is in een oude pasangrahan een hulphospitaal opgericht met 25 bedden, onder toezicht van den zendeling Bakker, die voorloopige hulp kan verschaffen onder toezicht van Dr. Scheurer en Dr. Esser. Een subsidie van ƒ 600 werd toegestaan.
>
> De ontwerper van het plan, de spil waar alles om draait, is Dr. Scheurer, dien ik er echter tot mijn innig leedwezen niet aantrof; wegens ziekte was hij naar Holland moeten vertrekken. Doch in Dr. S. D. J. Esser, een zoon van den nobelen man, dien ik jaren geleden in Bezoeki had leeren kennen, en met wien ik nog lang in briefwisseling was gebleven, vond ik een niet minder aangenamen en bekwamen gids. Scheurer behoort niet tot een bepaald zendingsgenootschap; hij is uitgezonden door het Bestuur der Gereformeerde Kerk in Nederland. Zijn werk is is niet de prediking van zijn geloof, noch de bekeering van den Inlander aan wien hij hulp verleent. Eerst wanneer de lijder genezen is, verwijst hij hem naar den Bijbel, en naar den God wiens zegen zijn werk deed slagen. Hij vindt steun in zijn vrouw, die zelfs te midden van den meest afmattenden arbeid hem trouw ter zijde staat, en zonder wier medewerking hij nooit al de moeilijkheden van het begin had kunnen overwinnen. Naast hem staan, met Dr. Esser, twee Europeesche verpleegsters, daarvoor speciaal opgeleid. Dr. Scheurer heeft zich doen kennen niet alleen als een practisch en liefdevol arts, doch ook als een degelijk kenner van het zoo moeilijk te doorgronden karakter van den Javaan, die vertrouwen stelt in den „man die helpt" en die, wanneer hij ziet dat Dr. Scheurer eerst de hulp van zijn Toewan Allah heeft ingeroepen, zich met volle vertrouwen onderwerpt aan het operatiemes, waarvoor vroeger bijna allen zonder uitzondering bang waren. Na vele jaren van zwaren arbeid en strijd tegen allerlei moeilijkheden, moest Dr. Scheurer in koelere klimaten herstel van gezondheid zoeken; en is de zoo omvangrijke taak, veel te zwaar voor zulk een beperkt personeel, aan den heer Esser opgedragen, die ze evenzeer vol liefde en toewijding vervult.
>
> Onder zijn leiding door de ziekenzaal wandelend, vernam ik eenige bijzonderheden. . . .

De hier volgende bijzonderheden over eenige ziekten overslaande, lezen we verder (blz. 786):

> Ongelukken komen in de fabrieken nog al eens voor; nu eens wordt er een koelie door een drijfriem gepakt, of onder raderen verpletterd, worden vingers afgesneden door de machines of ledematen verbrijzeld. De fabrikanten betalen geregeld een bijdrage van 1/3 ct. per arbeider per maand, hebben dus een soort ziekteverzekering ingevoerd. Het bezoek van vrienden wordt vrij toegelaten; een enkele maal mag, wanneer de man erg „heimwee" naar zijn vrouw heeft, deze in het hospitaal verblijven. In het algemeen is er zooveel vrijheid aan de patiënten gelaten als dat in een hospitaal maar eenigszins mogelijk is, en wat liefderijke en zorgvolle verpleging betreft, die kan moeilijk ergens worden overtroffen.
>
> Daar hier veel inwendige ziekten voorkomen, waarbij zooveel van de verpleging afhangt, worden de Inlandsche verpleegsters met de meeste zorg gekozen, en zorgvuldig opgeleid met de krachten waarover men beschikt. Zij leeren er tevens de kleintjes verzorgen, wat haar in later jaren van veel nut zal zijn, — een winst voor haarzelf en voor haar omgeving. Arbeid is er steeds genoeg voor allen, vooral wanneer een der verpleegsters door malaria wordt aangetast, wat kort voor mijn komst nog het geval was. Dan is er meer werk, meer waken en drukte voor al de overigen, vooral wanneer dat gedurende den maaltijd der suikerfabrieken voorkomt. De indruk dien men van deze Javaansche verpleegsters krijgt, is zonder eenig voorbehoud gunstig te noemen; waarschijnlijk behooren zij wel tot de élite van haar volk, ook al is haar afkomst gering. Haar handigheid, gehoorzaamheid en toewijding worden dan ook door allen die met haar in aanraking kwamen, dankbaar erkend.
>
> Nog een andere ontmoeting roerde mij diep. Links in den hoek van een der ziekenzalen zag ik achter een scherm, om hem aan het oog der andere lijders te onttrekken, een zwaar gewond man liggen. Een vallende rotssteen had hem een deel van het hoofd verbrijzeld en akelig verminkt; het was pijnlijk om te zien. Men was juist bezig zijn wonden te verplegen en hem van bloed te reinigen; en een stap verder gaande, zag ik daar half verscholen achter het scherm, voor een tobbe vol bebloede doeken met een evenzeens bebloede spons in de hand een jong Nederlandsch meisje staan, dat manmoedig haar zenuwen beheerschte om van dezen bruinen lijder de smarten te verminderen. Dat edele meisje had in eigen land hoogen rang, eer en aanzien prijsgegeven, om hier de dorstigen te laven, de kranken te genezen, de wonden te heelen, trouw aan het Evangelie dat zij beleed. . . .
>
> Welk een liefde sprak er uit haar woorden. „In den beginne vermoeit het de zenuwen, dat dagelijksch aanschouwen van steeds hernieuwd lijden; men leert de smarten op het ziekbed geleden, en men is bedroefd wanneer de dood iemand wegneemt, dien men dag en nacht verpleegde, wiens vertrouwen men won, en die ons dan moet verlaten. Want men raakt gehecht aan dit kinderlijke volk en zoo gaarne willen wij hun toonen, dat in Christus geen verschil in ras, geen onderscheid in stand is; dat beschaving of ontwikkeling geen beletsel zijn om hen als menschen en broeders te behandelen." Geen hooghartig neerzien op den zoon van ander ras; hier spraken daden en woorden van liefde en van gehechtheid aan dat eeuwenlang vertrapte en verachte volk. Geen wonder, dat die beide „Zusters," de dames Kuyper en Rutgers, de harten en het vertrouwen der Javanen hadden gewonnen, want wat ik van de eene zeide is ook in alle opzichten op de andere van toepassing. Ook zij had het woord verstaan: „neem uw kruis op en volg Mij". En in vreemde landen, ver van vrienden en magen, gingen die beide vrouwen haar jeugdig leven slijten aan het smartbed der kranken, om woorden van troost en hoop te spreken tot de stervenden. Zij leerden de schoone doch zoo moeilijke taal van het volk, aan welks welzijn zij met blijden moed en opgewektheid zooveel ten offer brachten.
>
> Welke heerlijke gaven zijn er toch in een vrouwenhart verborgen; welk een voorrecht mag het heeten, om in onze eeuw vol materialisme en egoïsme, menschen te leeren kennen, wier geluk het is zich te geven aan anderen, en dezen, zoo mogelijk, te brengen tot het geloof dat hun zelf heil, kracht en vrede schenkt. Op zulke aanhangers mag het Christendom trotsch zijn; denzulken onthouden zelfs niet gelooversden tol van hun eerbied niet.
>
> Een man als Dr. Groneman, opgegroeid met het geslacht dat eenmaal Vogt en Mole-